

ΔΙΑΔΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτωνος Πρωταγόρας, ενότητα 6^η (324A-C)

Η παιδευτική σημασία της τιμωρίας ως απόδειξη του διδακτού της αρετής

Ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νουθετεῖ, δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτητῆς οὕσης. Εἰ γὰρ ἐθέλεις ἐννοῆσαι τὸ κολάζειν, ὦ Σώκρατες, τοὺς ἀδικοῦντας τί ποτε δύναται, αὐτό σε διδάξει ὅτι οἱ γε ἄνθρωποι ἡγοῦνται παρασκευαστὸν εἶναι ἀρετῆν. Οὐδεὶς γὰρ κολάζει τοὺς ἀδικοῦντας πρὸς τούτῳ τὸν νοῦν ἔχων καὶ τούτου ἕνεκα, ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται ἄδίκηματός τιμωρεῖται – οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθὲν ἀγένητον θείῃ- ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὐθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος μήτε ἄλλος ὁ τούτον ἰδὼν κολασθέντα. Καὶ τοιαύτην διάνοιαν ἔχων διανοεῖται παιδευτὴν εἶναι ἀρετῆν ἄποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει. Ταύτην οὖν τὴν δόξαν πάντες ἔχουσιν ὅσοι περ τιμωροῦνται καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. Τιμωροῦνται δὲ καὶ κολάζονται οἱ τε ἄλλοι ἄνθρωποι οὓς ἂν οἴωνται ἀδικεῖν, καὶ οὐχ ἥκιστα Ἀθηναῖοι οἱ σοὶ πολῖται ὥστε κατὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ Ἀθηναῖοί εἰσι τῶν ἡγουμένων παρασκευαστὸν εἶναι καὶ διδακτὸν ἀρετῆν. Ὡς μὲν οὖν εἰκότως ἀποδέχονται οἱ σοὶ πολῖται καὶ χαλκῆως καὶ σκυτοτόμου συμβουλευόντος τὰ πολιτικά, καὶ ὅτι διδακτὸν καὶ παρασκευαστὸν ἡγοῦνται ἀρετῆν, ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γέ μοι φαίνεται.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφραστεί το απόσπασμα: «Εἰ γὰρ ἐθέλεις... ἀποτροπῆς γοῦν ἕνεκα κολάζει».
2. Συμφωνεῖτε με τὴ γνώμη τοῦ Πρωταγόρα γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ποινῆς; Δικαιολογεῖστε τὴν ἀποψή σας.
3. Ο Πρωταγόρας ολοκληρώνει τὴν ἀποδεικτικὴ του προσπάθεια με τὴ φράση «ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἱκανῶς, ὡς γέ μοι φαίνεται». Μπορεῖ νὰ διαπιστωθεῖ αὐταρέσκεια στα συγκεκριμένα λόγια τοῦ σοφιστή;
4. Σε ποια ἐπιχειρήματα τοῦ Σωκράτη ἀπαντᾷ ο Πρωταγόρας στο δεῦτερο μέρος τοῦ λόγου τοῦ καὶ με ποιο τρόπο;
5. Νὰ γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις, ἀπλές ἢ σύνθετες, γιὰ καθεμιὰ ἀπὸ τις παρακάτω λέξεις τοῦ κειμένου: ἐννοῆσαι, διδάξει, ἀγένητον, ἰδὼν, φαίνεται.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Αν πράγματι θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τάχα σημαίνει το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι βέβαια πιστεύουν πως η αρετή είναι κάτι που μπορεί ν' αποκτηθεί. Γιατί κανένας δεν τιμωρεί όσους αδικούν έχοντας το νου του σ' αυτό και εξαιτίας αυτού, δηλαδή εξαιτίας του ότι διέπραξε ένα αδίκημα, εκτός αν κάποιος εκδικείται ασυλλόγιστα, όπως ακριβώς ένα θηρίο · κι αυτός που επιχειρεί να τιμωρεί σύμφωνα προς τη λογική δεν παίρνει εκδίκηση για το αδίκημα που έχει διαπραχθεί στο παρελθόν –γιατί δεν μπορεί να κάνει αυτό που έγινε να μην έχει γίνει- αλλά για το μέλλον, δηλαδή για να μην αδικήσει πάλι ούτε αυτός ο ίδιος ούτε άλλος που είδε ότι αυτός τιμωρήθηκε. Και επειδή έχει τέτοια σκέψη πιστεύει ότι είναι δυνατό να διδαχτεί η αρετή · οπωσδήποτε τιμωρεί για να αποτραπεί στο μέλλον επανάληψη της αδικίας.

2. Ο Πρωταγόρας υποστηρίζει ότι η ποινή έχει χαρακτήρα παιδευτικό. Στοχεύει αφενός στο σωφρονισμό αυτού που διέπραξε το αδίκημα και αφετέρου στον παραδειγματισμό αλλά και στην αποθάρρυνση εκείνων που βλέπουν το δράστη να τιμωρείται ώστε ν' αποτραπεί στο μέλλον επανάληψη της αδικίας. Επομένως, σκοπός της ποινής δεν είναι ούτε η καταστολή ούτε η εκδίκηση. Απορρίπτονται τα κίνητρα της ανταπόδοσης και αντεκδίκησης. Οι απόψεις του σοφιστή μπορούν να συγκριθούν με τις παραπλήσιες απόψεις –ως προς το σκοπό της ποινής- που διατύπωσε ο Ιταλός Τσεζάρε Μπεκαρία (Cesare Beccaria) την εποχή του διαφωτισμού. Συγκεκριμένα, στο δοκίμιό του «Περί Εγκλημάτων και Ποινών» ανέφερε χαρακτηριστικά ότι σκοπός της ποινής δεν είναι η εκδίκηση αλλά ο σωφρονισμός εκείνου που διέπραξε το αδίκημα και ο παραδειγματισμός των άλλων. Η γνώμη αυτή του Πρωταγόρα είναι ιδιαίτερα πρωτοποριακή και επαναστατική, απολύτως σύμφωνη με τις σύγχρονες για την ποινή αντιλήψεις, αφού στην εποχή του η έννοια της τιμωρίας ήταν αλληλένδετη με την εκδίκηση και την ηθική ικανοποίηση, μέσω αυτής, του ίδιου του παθόντος ή των συγγενών ενός θύματος.

3. Ο Πρωταγόρας ολοκληρώνει το πρώτο μέρος της αποδεικτικής του προσπάθειας δηλώνοντας πως έχει αποδείξει, και μάλιστα ικανοποιητικά, ότι η αρετή μπορεί να διδαχθεί. Στην προσπάθειά του να το αποδείξει δεν αρκείται μόνο στο μύθο αλλά αναφέρεται τόσο στην κοινωνική όσο και στην πολιτιστική πραγματικότητα της Αθήνας. Παρόλ' αυτά, τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί δεν είναι πειστικά γιατί καταφεύγει στο σόφισμα της «λήψεως του αιτουμένου». Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί ως επιχείρημα την άποψη ότι οι Αθηναίοι θεωρούν διδακτή την αρετή, ενώ αυτό είναι που χρειάζεται απόδειξη. Επιπλέον, θεωρεί ως αποδεδειγμένο ότι η έλλογη τιμωρία –που πιστοποιεί το διδακτό της αρετής- αποβλέπει

στο σωφρονισμό και όχι στην εκδίκηση. Μια τέτοια θέση, όμως, δεν ανταποκρίνεται στα πραγματικά δεδομένα εκείνης της εποχής όπου η ποινή ήταν μέσο καταστολής και εκδίκησης. Έτσι καταλήγει σε συμπέρασμα αυθαίρετο. Ο ίδιος, ωστόσο, φαίνεται να μην το αντιλαμβάνεται και δηλώνει ότι απέδειξε επαρκώς τη θέση του, χρησιμοποιώντας τη φράση «ἀποδέδεικταί σοι, ὦ Σώκρατες, ἰκανῶς», που είναι δηλωτική της συναισθηματικής του διάθεσης. Σ' αυτά ακριβώς τα λόγια είναι ολοφάνερη η αυτοπεποίθηση που νιώθει ο Πρωταγόρας αλλά και η αυταρέσκεια που διαθέτει, αν και η τελευταία μετριάζεται ευγενικά με τη φράση «ὥς γέ μοι φαίνεται» που επακολουθεί.

4. Εισαγωγή : σελ. σχολικού βιβλίου 52, «Στο δεύτερο μέρος του λόγου του... την υπακοή σ' αυτούς».

5. ἐννοῆσαι : νόηση, παράνοια
διδάξει : διδαχή, δίδαγμα
ἀγέννητον : ευγενής, γενετήσιος
ιδῶν : ιδεολογία, ιδεατός
φαίνεται : φαινόμενο, επιφάνεια

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυκούργου, Κατὰ Λεωκράτους, 75-77

Τίνα τρόπον ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, νενομίκατε περὶ τούτων καὶ πῶς ἔχετε τὰς διανοίας, θεωρήσατε. Ἄξιον γὰρ ὅμως καίπερ πρὸς εἰδότηας διελθεῖν. ἐγκώμιον γὰρ νή τὴν Ἀθηνᾶ εἰσι τῆς πόλεως οἱ παλαιοὶ νόμοι καὶ τὰ ἔθνη τῶν ἐξ ἀρχῆς ταῦτα κατασκευασάντων. Ἐὰν προσέχητε τούτοις, τὰ δίκαια ποιήσετε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις σεμνοὶ καὶ ἄξιοι τῆς πόλεως δόξετε εἶναι. Ἑμῖν γὰρ ἐστὶν ὄρκος, ὃν ὀμνύουσιν πάντες οἱ πολῖται, ἐπειδὴν εἰς τὸ ληξιαρχικόν γραμματεῖον ἐγγραφῶσι καὶ ἔφηβοι γένωνται, μήτε τὰ ἱερά ὄπλα καταισχυνεῖν μήτε τὴν τάξιν λείψειν, ἀμυνεῖν δὲ τῇ πατρίδι καὶ ἀμείνω παραδώσειν. εἰ μὲν ὁμώμοκε τοῦτον Λεωκράτης, φανερώς ἐπιώρκηκε, καὶ οὐ μόνον ὑμᾶς ἠδίκηκεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ θεῖον ἠσέβηκεν.

δίειμι – διέρχομαι : εκθέτω λεπτομερώς, μιλῶ διεξοδικά
λείπω τὴν τάξιν : εγκαταλείπω τὴν θέση μάχης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το απόσπασμα.
2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
ἔχετε : το δεύτερο ενικό πρόσωπο προστακτικής αορίστου β' στη μέση φωνή
εἰδότας : το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρατατικού ποιήσετε : το τρίτο ενικό πρόσωπο ευκτικής ενεστώτα στην ίδια φωνή
ὀμνύουσιν : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα στην ίδια φωνή
λείψειν : το απαρέμφατο παρακειμένου στη μέση φωνή
3. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
ἄνδρες : την κλητική ενικού αριθμού
ἔθῃ : τη δοτική ενικού αριθμού
παῶσιν : τη γενική ενικού αριθμού του θηλυκού γένους
ἀμείνω : την αιτιατική πληθυντικού αριθμού
φανερῶς : τον υπερθετικό βαθμό
4. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω όρων του κειμένου: *διελθεῖν, τῆς πόλεως, ὑμῖν, τῇ πατρίδι, μόνον.*
6. Να γράψετε την υπόθεση και την απόδοση του υποθετικού λόγου που λανθάνει στο κείμενο και να τον χαρακτηρίσετε.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Με ποιον τρόπο εσείς, ἄνδρες Αθηναῖοι, ἔχετε νομοθετήσει ως προς αυτά και πῶς σκέπτεσθε, εξετάστε. Αξίζει όμως να μιλήσω διεξοδικά αν και (απευθύνομαι) σε ανθρώπους που γνωρίζουν. Διότι, μα την Αθηνά, είναι εγκώμιο της πόλης οι παλαιοὶ νόμοι και οι συνήθειες αυτῶν που δημιούργησαν αυτά από την αρχή. Εάν στρέψετε την προσοχή σας σε αυτά, θα πράξετε τα δίκαια και σε όλους τους ανθρώπους θα δώσετε την εντύπωση ὅτι εἴστε σεμνοὶ και ἀξιοὶ της πόλης. Σ' εσάς λοιπὸν ὑπάρχει ὄρκος, τον οποίον ορκίζονται ὅλοι οι πολῖτες, αφοῦ τυχόν εγγραφούν στο ληξιαρχεῖο και γίνουν ἔφηβοι, οὔτε τα ιερὰ ὅπλα να ντροπιάσουν οὔτε τη θέση τους στη μάχη να εγκαταλείψουν, ἀλλὰ να υπερασπιστοῦν την πατρίδα και να την παραδώσουν καλύτερη. Εάν ἔχει δώσει αὐτόν (τον ὄρκο) ο Λεωκράτης, φανερά τον ἔχει καταπατήσει, και ὄχι μόνο εσάς ἔχει ἀδικήσει, ἀλλὰ και ἐνώπιον των θεῶν ἔχει δείξει ἀσέβεια.
2. ἔχετε : σχοῦ
εἰδότας : ἤδετε - ἤδειτε και ἤστε
ποιήσετε : ποιοῖ - ποιοίη
ὀμνύουσιν : ὀμοῦνται

λείψειν : λελεῖφθαι

3. ἄνδρες : ἄνερ

ἔθη : ἔθει

πᾶσιν : πάσης

ἀμείνω : ἀμείνονας και αμείνους

φανερῶς : φανερώτατα

4. διελθεῖν : υποκείμενο της απρόσωπης έκφρασης ἄξιον (ἐστι), τελικό
απαρέμφατο

τῆς πόλεως : γενική της αξίας από το ἄξιοι

ὕμιν : δοτική προσωπική κτητική στο ἐστιν

τῆ πατρίδι : αντικείμενο στο απαρέμφατο ἀμυνεῖν

μόνο : επιρρηματικός προσδιορισμός του ποσού στο ἠδίκηκε

5. Ὑπόθεση : ἐπειδὴν ἐγγραφῶσι

Απόδοση : (ὄρκος) ἐστιν

Ο υποθετικός λόγος δηλώνει την αόριστη επανάληψη στο παρόν και μέλλον.

Επιμέλεια : Λιάλιου Μαρία